

КОНЦЕПТ RELIGION В ІНДИВІДУАЛЬНО-АВТОРСЬКІЙ КАРТИНІ СВІТУ Г. К. ЧЕСТЕРТОНА І ЛЕКСИЧНА ЕКСПЛІКАЦІЯ ЙОГО ПОНЯТІЙНОГО ШАРУ

THE CONCEPT OF RELIGION IN G.K. CHESTERTON'S INDIVIDUAL AUTHOR WORLDVIEW AND LEXICAL EXPLICATION OF ITS NOTIONAL FIELD

Стовбур О.В.,

orcid.org/0000-0001-5448-4264

*аспірантка кафедри теорії та практики перекладу з англійської мови
Запорізького національного університету*

Стаття присвячена розгляду базового концепту RELIGION в мовній картині світу відомого англійського письменника Г. К. Честертон, а саме лексичній експлікації її релігійного фрагмента. Не зважаючи на те, що проблема концепту та мовної картини світу активно розробляється вітчизняними дослідниками, питання вивчення релігійного аспекту цих понять у творчості письменника ставиться вперше. У дослідженні узагальнено значення феномену «мовна картина світу», яка визначається як система взаємопов'язаних уявлень про навколишній світ у вигляді мовних одиниць, що лежать в основі нашого світобачення, та уточнено поняття релігійного концепту. Різноманітність одібраних для аналізу текстів (філософсько-релігійні трактати, художня література, публіцистика) пояснюється тим, що той чи інший фрагмент картини світу митця можна встановити лише за умови широкого різнобічного аналізу всього спектру його творчості, соціально-історичного контексту та навіть особистого життя. Головна увага у дослідженні зосереджена на виявленні за допомогою етимологічного та лексикографічного аналізу понятійного шару концепту RELIGION та систематизації одиниць релігійної культури та релігійної картини світу, що об'єктивують цей концепт у творах письменника. У розвідці здійснений аналіз існуючої термінології для номінації цих одиниць, встановлений узагальнюючий робочий термін для подальшого дослідження – релігійно-християнська лексика. З'ясовано, що найбільш представленою в процесі вербалізації концепту RELIGION є група лексики на позначення абстрактних християнських понять (базових богословських догматів, основних понять християнського віросповідання, чеснот християнського релігійного кодексу, морально-етичних норм). Особливості вживання релігійно-християнських одиниць для концептуалізації релігійної картини світу Г. К. Честертон та вербальна експлікація концепту RELIGION і стали предметом розгляду цієї розвідки. У результаті дослідження було встановлено, що в групі абстрактних релігійних понять найбільш представленими є лексеми на позначення богословських догматів, що цілком закономірно, адже саме вони складають базис релігійного вчення. Визначено, що частотність вживання цих лексем дещо різниться за жанрами, що зумовлено темою, сюжетною основою, задачами автора, однак можна констатувати, що відповідні релігійні одиниці є доміантними не тільки в релігійно-філософських трактатах письменника, але й у всій його творчості, так як номіновані ними поняття і виражають релігійний фрагмент його авторської картини світу і складають номінативне поле концепту RELIGION. Кількісний та якісний аналіз відповідних лексем показує, що вони є індивідуально значимими для Г. К. Честертон і допомагають окреслити його індивідуально-авторську мовну картину світу.

Ключові слова: концепт RELIGION, мовна картина світу, релігійна культура, релігійна картина світу, релігійний концепт, релігійно-християнська лексика, богословські догмати, поняття християнської моралі.

The paper presents the research of the basic concept RELIGION of the linguistic worldview of the famous English writer G. K. Chesterton, namely the lexical explication of its religious worldview. Despite that the problem of the concept and the linguistic worldview is actively developed by domestic researchers, this issue has firstly been mentioned in respect of the author's literary work. The study summarizes the meaning of the phenomenon of linguistic worldview, which is defined as a system of interconnected ideas about the world in the form of linguistic units that underlie the worldview, and clarifies the notion of religious concept. The diversity of the texts selected for analysis (fiction and non-fiction) is explained by the fact that a religious fragment of the author's worldview can be established only through a comprehensive analysis of the entire spectrum of his work, socio-historical context, and even personal life. The study focuses on identifying the notional field of the concept RELIGION through etymological and lexicographic analysis and systematizing the units of religious culture and religious worldview that objectify this concept in the author's works. The study analyzes the existing terminology for the nomination of these units, and establishes a generalized working term for further research – religious Christian vocabulary. It has been found that the most represented in the process of verbalization of the concept RELIGION is a group of vocabulary denoting abstract religious Christian concepts (basic theological dogmas, basic concepts of the Christian faith, virtues of the Christian religious code, moral and ethical norms). The features of using religious and Christian units to conceptualize G. K. Chesterton's religious worldview and the verbal explication of the concept RELIGION are the subject of this study.

As a result, it was found that the most represented are lexemes denoting theological dogmas, which is quite natural, since they form the basis of religious doctrine in the group of abstract religious Christian concepts. It has been determined that the frequency of use of these lexemes varies somewhat by genre, which is due to the topic, plot basis, and the author's tasks, although it can be stated that the corresponding religious units are dominant not only in the author's non-fiction, but also in his entire work, since the concepts nominated by them mainly express the religious fragment of the author's worldview and constitute the nominative field of the concept RELIGION. The quantitative and qualitative analysis of the relevant lexemes show that they are individually significant for G. K. Chesterton and help outline his linguistic worldview.

Key words: concept RELIGION, linguistic worldview, religious culture, religious worldview, religious concept, religious Christian vocabulary, theological dogmas, concept of Christian morality.

Для лінгвокультурологічних досліджень, що вивчають зв'язок мови та культури, втіленням світосприйняття людини в мовних одиницях та категоріях, ідеальною одиницею є **концепт**. Цей ментальний комплекс, репрезентований мовними засобами, якнайкраще підходить для дослідження мовної картини світу етноса, соціальної групи чи окремого автора. Щодо мовної картини світу самобутнього британського письменника Г. К. Честертона, то вона не ставала об'єктом відповідних розвідок ні в літературознавчих, ні в лінгвістичних українських студіях, поза увагою науковців також залишився її релігійний фрагмент, тобто релігійні концепти, вербалізовані відповідною лексикою. Саме цей факт і зумовлює **актуальність** представленої розвідки.

Постановка проблеми, теми та завдань. **Актуальність** представленої розвідки визначає її **мету** – дослідження **концепту** RELIGION як виразника індивідуально-авторської картини світу Г. К. Честертона та шляхів лексичної об'єктивації цього **концепту** в його творах. Відповідно до мети дослідження ставилися такі **завдання**: уточнити поняття «релігійний концепт», «мовна картина світу»; визначити концепт RELIGION як один з базових у індивідуально-авторській картині світу письменника; виявити обсяг одиниць, що експлікують цей концепт та класифікувати їх; розглянути особливості вербалізації концепту RELIGION в текстах письменника. **Об'єктом** дослідження є мова творів Г. К. Честертона, в яких об'єктивується його індивідуально-авторська картина світу, що в основі своєї є релігійною; **предметом** – концепт RELIGION, експлікований відповідною релігійною лексикою в досліджуваному корпусі текстів. В якості **бази емпіричного матеріалу** виступають різножанрові твори письменника такі як: релігійно-філософські трактати («Heretics», «Orthodoxy», «The Everlasting Man»), романи («The Man Who Was Thursday», «The Ball and the Cross», «The Man Who Knew Too Much») та публіцистичні твори та есе («The New Jerusalem», «What's Wrong with the World», «What I Saw in America», «Christianity and Rationalism»). За допомогою вибіркового аналізу з них було одібрано 2658 прикладів відповідних лексем. Різножанровість аналізованих текстів пояснюється тим, що мовну картину світу митця можна встановити лише за умови широкого різнобічного аналізу всього спектру його творчості, соціально-історичного контексту та навіть особистого життя. **Наукова новизна** дослідження напряму співвідноситься з її актуальністю, вона зумовлена відсутністю робіт, присвячених

вивченню концепту релігія як базового в індивідуальній картині світу Г. К. Честертона загалом та аналізу відповідного пласту лексики, що його експлікує, зокрема.

Виклад основного матеріалу. Аналіз останніх досліджень і публікацій продемонстрував, що за часів незалежної України у вітчизняному мовознавстві спостерігався неабиякий інтерес до вивчення **релігійного аспекту** життя суспільства, відповідного фрагменту творчості окремих митців тощо. Про це свідчать кількість наукових лексикографічних досліджень релігійної лексики (А. Ковтун, О. Ковтунець, Л. Томіленко), її функціонування в різних дискурсах (Ю. Браїлко, О. Малікова, Т. Вільчинська); а також лінгвокультурологічні розвідки (О. Михайлова, О. Жихарева, П. Мацьків), однак, як видно з переліку, всі вони виконані на матеріалі рідної мови. Щодо відповідних розвідок на матеріалі англійською мовою в цілому та творчості Г. К. Честертона зокрема, то ця проблема досліджується вперше.

У руслі цієї розвідки вважаємо за необхідне визначити своє бачення таких понять як «концепт», «релігійний концепт», «мовна картина світу», «лексика релігійної сфери». Аналіз досягнень українських мовознавців в сфері концептології (М. Полюжин [10], А. Приходько [11]) дозволив розглянути, систематизувати та узагальнити поняття «концепт» наступним чином. Під **концептом** ми розуміємо ментальну цілісність, що присутня в мовній свідомості носіїв мови, базову одиницю мисленнєвого коду, у якій концентровані знання, уявлення людини про навколишній світ, і ім'я якої представлене лексичною одиницею певної мови.

Інтерес науковців до поняття **мовної картини світу** призвів до досить широкого його термінологічного тлумачення у науковому обігу: «виражене засобами певної мови світовідчуття та світорозуміння етносу» [3, с. 6]; «мозаїкоподібна польова структура взаємопов'язаних мовних одиниць» [5, с. 15]; «ментальний лексикон мови», народу, який є носієм тієї чи тієї мови [12, с. 84]; як «сукупність уявлень про світ, що історично склалися в поточній свідомості конкретного мовного колективу й віддзеркалилися в його етнічній мові...» [1, с. 223]; як сукупність певних явищ та фактів дійсності, ціннісних норм та сценаріїв поведінки, презентованих в мовних, категоріях» [13, с. 397]. Як бачимо, з наведених визначень, узагальнено **мовна картина світу** являє собою систему взаємопов'язаних уявлень про навколишній світ у вигляді мовних одиниць, що лежать в основі нашого світобачення.

Відомо, що в мовній картині світу розрізняють різні її види; в руслі цієї розвідки нас цікавить її різновид за суспільною приналежністю – **індивідуально-авторська** картина світу англійського письменника Г. К. Честертона; та за світоглядною установкою – його **релігійна картина світу**, яка і є формою конкретизації його авторської картини світу.

Релігійна картина світу представляє уявлення людини про світ, що сформовані на основі її релігійного досвіду, який базується не на наукових дослідженнях, а на вірі в Бога; це «своєрідна іпостась мовної картини світу...» [2, с. 303]. Її формують відповідні **релігійно-культурні концепти, особливістю** яких є їх багатовікова історія та **сакральний** характер, що визначає специфіку зв'язку людини з оточуючим світом і є її головним орієнтиром. На основі цього можна зазначити, що **релігійний концепт** є приналежністю релігійної свідомості і являє собою одиницю релігійної картини світу, а **релігійна картина світу**, відповідно, є системою, що формує основні релігійно-культурні поняття людини, трансформуючись через призму її релігійного мислення.

Для проведення дослідження необхідно також уточнити характер мовних одиниць, що об'єктивують релігійні концепти автора. Хоч концепт не обов'язково мусить мати вербальне втілення, однак більшість науковців вважають, що саме лексичні одиниці найважливіші у його об'єктивації. У цьому дослідженні це лексика релігійної сфери, відповідні терміни якої у вітчизняних наукових розвідках побутують під різними назвами: *релігійна, сакральна, релігійно-маркована, біблійна, богословська, конфесійна, церковно-релігійна, церковно-обрядова лексика* тощо. Без детального аналізу цих дефініцій, однак заради подолання небезпеки певної підміни понять, пропонуємо послуговуватися найбільш релевантним, на наш погляд, терміном **релігійно-християнська** лексика, запропонований О. Горбачем [4; с. 104]. З одного боку, він зберігає семантичну ємність поняття «релігійний», з другого, конкретизує характер відповідних лексичних одиниць, обмежуючи їх лише лексикою на позначення суто християнських понять. Приймаючи до уваги **індивідуально-авторське** вживання одиниць релігійно-християнської сфери в творах Г. К. Честертона, ми систематизували всі вилучені шляхом суцільної вибірки лексеми за трьома групам: одиниці, що номінують християнські поняття абстрактного характеру; одиниці що номінують конкретні християнські поняття; одиниці сакрального ономастикону. Однак, слід

зазначити, що рамки статті дозволять нам розглянути лише першу групу, яка є найбільш ваговою в руслі нашого дослідження.

У статті досліджується базовий в творчості Г. К. Честертона концепт RELIGION, який є одним з найскладніших універсальних телеонічних концептів, адже саме в ньому концентровано виражена суть того чи іншого віровчення. В українському мовознавстві цей концепт вже частково був предметом дослідження різних дискурсів (в думовому епосі – Л. Михно [7], в британській художній літературі – О. Найдьонова [8]; в ізотеричному дискурсі – Т. Петрик [9], релігійному – О. Малікова [6]). У цій розвідці **концепт RELIGION** розглядається як певний ментальний конструкт **індивідуально-авторської** картини світу письменника, що концептуалізується християнським релігійним лексиконом, саме тому він означає не універсальний теологічний конструкт, в який можна включити будь які деномінації та вірування від язичницьких до ультрасучасних, а лише звужену його модифікацію – християнську релігію.

Представлене дослідження понятійного шару концепту RELIGION проводилося в декілька етапів – етимологічний, лексикографічний аналіз та аналіз репрезентації концепту в індивідуально-авторській картині Г. К. Честертона.

Спочатку на основі відповідних словників [15, с. 1219; 14, с. 1324] проаналізуємо етимологічну складову імені-концепту RELIGION. Одиниця *Religion* прийшла в англійську мову з старофранцузької (*religion, reigion* у значенні «побожність, відданість, релігійна громада») через латину, а саме від одиниці *religionem* (у називному відмінку *religio*), де вона означала «повагу до сакрального, шанування богів; сумління, моральний обов'язок; страх перед богами; релігійні обряди; релігія, віра, спосіб поклоніння. В англійській мові як лексема *religiun* зустрічається з XI століття у значенні «побожність; громада; спільнота». Значення як «певної системи вірувань через поклоніння божественній істоті або істотам» одиниця *Religion* набула близько 1300 року; з 1530-х років окреслилось нове значення – «визнання і вірність вищій, невидимій силі або силам через належний спосіб життя».

Слід зазначити, що етимологія терміна до сих пір залишається спірною. Найчастіше її значення виводять з лат. *religio* – «благочестя, святиня, предмет культу»; Цицерон (I ст. до н.е.). Однак точка зору більш пізніх античних дослідників (Servius, Lactantius, Augustine), яка підтримується сучасниками, наступна: одиниця *religare* через

поняття «покласти зобов'язання, зв'язок між людьми та богами» набрала нового значення «*to bind fast*» – «кріпити, пов'язувати» [26].

Таким чином як бачимо внутрішня форма імені концепту RELIGION, що закладена в його етимологію, від початкового значення поваги до сакрального, шанування богів, пізніше в англійській мові не змінювалось (побожність в XI ст.), і закріпилося в сучасному значенні як «певної системи вірувань через поклоніння визнання і вірність вищій, невидимій силі або силам через належний спосіб життя.

На другому етапі дослідження проводився лексикографічний аналіз лексеми імені концепту RELIGION на базі 9 словників [16; 17; 21; 22; 23, с. 235–236; 24; 25; 27; 28, с. 1063–1064], які надають біля 20 різних значень слова, на базі яких ми зробили спробу дати узагальнене визначення поняттю «релігія». Релігія – це віра або система вірувань в бога чи богів; поклоніння і послух надприродній силі яка вважаються божественною; діяльність, пов'язана з цією вірою; ставлення і почуття тих, хто вірить у силу божественного.

Для розширення та уточнення номінативного поля концепту RELIGION були використані довідники-тезауруси [17; 21; 22; 24], аналіз значень яких дозволив визначити синонімічний ряд слова *Religion*. Він включає 58 лексем з яких найчастішими були наступні: *faith (system of faith, religious faith, articles of faith), belief, principles, worship (system of worship), devotion, piety adoration, reverence, devoutness, veneration, creed, dogma, church, denomination; teaching; doctrine, theology, religious studies*

Виконаний аналіз понятійного шару концепту RELIGION дозволяє зробити висновок, **що головними ознаками** цього концепту виступає **віра в надприродну силу, бога та богів, шанобливе відношення до них та діяльність людини, пов'язана з цією вірою.** Аналіз **синонімічного ряду** лексеми *Religion* дозволив також виявити додаткові диференційні ознаки – *faith, creed, worship, denomination, church, doctrine*.

На наступному етапі розглянемо вживання імені-концепту RELIGION на конкретних прикладах з творів Г. К. Честертон: *But there is only one way of really guarding ourselves against the excessive danger of them, and that is to be steeped in philosophy and soaked in religion* [20, с. 1903]; *...For Western religion has always felt keenly the idea "it is not well for man to be alone." The social instinct asserted itself everywhere as when the Eastern idea of hermits was practically expelled by the Western idea of monks* [20, с. 2102]; *Religion is exactly the thing which*

cannot be left outout – because it includes everything [20, с. 1905]. Як видно, в наведених вище фрагментах автор підкреслює догматичну істину про релігію як фактор великої цінності, всеприсутності і спасіння людини. У наступних прикладах, використовуючи семантичні синоніми, письменник узгоджує свою думку з відомими історичними обставинами виникнення релігії християнства: *If any one says that the faith arose in ignorance and savagery the answer is simple: it didn't. It arose in the Mediterranean civilization in the full summer of the Roman Empire* [20, с. 2120]; *Our belief has been slandered, it has been disfigured, it has been utterly confused and concealed, but it has never been altered* [20, с. 711]; *...Anyhow all this dark tide out of the metaphysical sea in the midst of Asia poured through the dykes simultaneously with the creed of Christ* [20, с. 4357].

Для експлікації концепту RELIGION Г. К. Честертон використовує прийоми, що підсилюють експресивність та виразність його релігійно-філософських суджень та певну специфічність його концепту RELIGION:

повтор та паралелізм: *...the story is that the tribe having this religion produced a new prophet, claiming to be more than a prophet. The old religion killed the new prophet; but the new prophet killed the old religion. He died to destroy it, and it died in destroying him...* [20, с. 3226]; *Perhaps he knows that early Christianity, so far from being a religion of pacifists, was largely a religion of soldiers* [20, с. 3213]; *It is idle to talk always of the alternative of reason and faith. Reason is itself a matter of faith. It is an act of faith to assert that our thoughts have any relation to reality at all* [20, с. 1945]; *The creed declared that man was sinful, but it did not declare that life was evil, and it proved it by damning those who did* [20, с. 4358]; *...the historic Christian Church was founded on a weak man, and for that reason it is indestructible* [20, с. 1716];

порівняння: *...the Christian religion is like a huge bridge across a boundless sea, which alone connects us with the men who made the world, and yet have utterly vanished from the world* [20, с. 3252]; *The creed was like a key in three respects...* [20, с. 4343]; *The Faith is not a survival* [20, с. 4398]; *...the Faith has to all appearance gone to the dogs. In each of these five cases it was the dog that died* [20, с. 4404];

метафори, метонімії та епітети: *...but there had always been a fixed star of faith behind the storms* [19]; *It is not faith, for faith by its very nature is fierce, and as it were at once doubtful and defiant* [19]; *...he was more than a man; he was a church. He was the centre of the universe...* [20, с. 1670];

...so *jolly* a thing that it fills the possessor of it with a certain silly exuberance... [18].

Аналіз текстових фрагментів концепту RELIGION продемонстрував, що використані в них автором лексичні одиниці, вербалізують лише понятійну зону концепту і показав, що частотність його лексеми-імені концепту RELIGION сягає **468 одиниць**, а разом з **прикметником Religious (200)** число дорівнює **668** одиниць. Враховуючи також його синонімічні одиниці-ідентифікатори концепту та їх деривати, стає очевидним, що всі зазначені лексеми групи абстрактних одиниць можуть претендувати на роль доміантних в індивідуально авторській картині світу Г. К. Честертон.

Наразі розглянемо точок зору дослідників, які вважають, що поле концепту RELIGION є надзвичайно широким і може включати в себе одиниці – експліканти різного характеру. Так, Л. Михно, досліджуючи концепт «**релігія**» в думовому епосі вважає, що його, перш за все, представляють **теоніми** – назви Бога (**Господь, Праведний суддя, Творець**) та їх загальновідомі синонімічні найменування: **Судія, Всевишній Господь, милосердний Господь, Небесний Цар**, тощо [7]. Наша попередня вибірка доказує, що надважливою також є лексема *Christianity*, яка з прикметником *Christian* і його розгалуженим полем словосполучень, іменниками **a Christian** та **Christ** розширює число вживань в зазначених творах до **1069**. Значимість цих лексем у концепті RELIGION, неможливо заперечити, однак слід зазначити, що вони можуть розглядатися по-іншому. Так наприклад, в нашому дисертаційному дослідженні поняття GOD трактується як самостійний концепт, що потребує окремого вивчення, а лексема *Christianity* є ім'ям загальної концептосфери письменника, тож в цій статті не розглядатиметься.

До поля концепту RELIGION входить також велика кількість експлікантів, у структурі яких можна виділити компоненти пов'язані з релігією, або зумовлені релігійними поглядами, а також одиниці релігійної християнської лексики абстрактного характеру, що вживаються на позначення не тільки **базових богословських догматів**, як в описаних вище фрагментах, але й лексеми з інших підгруп (поняття християнського віросповідання, чесноти релігійного кодексу, моральних та етичних норм). Так, в підгрупу понять християнського віросповідання, наприклад, входить наступні лексеми, вилучені у Г. К. Честертон і представлені в його творчості дуже численно: *sin, soul, blessing, repentance, confession, reverence, worship, prayer,*

vice, virtue, good, evil, immortality, the Kingdom of God тощо: *...I did, indeed, retain a cloudy reverence for a cosmic deity* [20, с. 2023]; *...mankind freed from the bondage of vice and the bondage of virtue* [20, с. 730]; *For our doctrine of salvation does really mean a labour like that of a man trying to make a statue beautiful* [20, с. 4375]; *...the sort of religion by which I myself should hope to save the soul* [20, с. 3162]; *But seek first the kingdom of God and His righteousness* [20, с. 1774].

Найчастотнішою лексичною одиницею в цій підгрупі є лексема *sin* (**453**). Письменник безумовно надавав цьому поняттю велике значення і вживав в різних словосполученнях (*original sin, inexcusable sin, unpardonable sin, sin against soul, sense of sin, burden of sin, nature of sin, sin of pride, sin of power, sin of bloodshed*) – *they are too intellectual to think that man upon this earth can ever be quite free of original sin and the struggle* [20, с. 730–731]; *If they had fallen in a feud on the hillside, it would be called murder, and yet your sin might be forgiven you* [20, с. 1326]. Наступними за вживаністю у вербалізації концепту релігія є лексеми цієї підгрупи *soul* (**192**) та *worship* (**106**): *...the sort of religion by which I myself should hope to save the soul* [20, с. 3162]; *When we really see men as they are, we do not criticise, but worship* [20, с. 1713].

До третьої підгрупи, що об'єктивує концепт RELIGION (чесноти християнського релігійного кодексу), увійшли наступні вилучені одиниці: *humility, hope, love, forgiveness, compassion, modesty, mercy, duty, patience, kindness* тощо). *We are merciful – "as the early Christians were merciful* [20, с. 713]; *...telling men they had a duty to their neighbours, and only mildly disliked because they were meek and mild* [20, с. 4295]; *Whether it was some mode of the divine humility, or some truth of which we see the shadow in the longer domestic tutelage of the higher creatures of the earth* [20, с. 4306]; *Stated baldly, charity certainly means one of two things – pardoning unpardonable acts, or loving unlovable people* [20, с. 2040]. Підсумовуючи вживання одиниць цієї підгрупи для об'єктивації аналізованого концепту, зазначимо їх послідовність і частотність в авторському вжитку: на першому місці знаходяться лексеми *love* (**313**) та *hope* (**134**).

У результаті проведеної розвідки ми дійшли **наступних висновків**:

– феномен релігії, як певний світогляд заснований на вірі в Бога, є актуальним для Г. К. Честертон, а відтак, **концепт RELIGION** є одним з базових у його творчості, а лексика, якою письменник послуговується для об'єктива-

ції цього концепту одночасно репрезентує його релігійну культуру і, відповідно, її вивчення допомагає досягнути та окреслити його індивідуально авторську мовну картину світу.

– квантитативний аналіз вилучених лексичних одиниць, використаних автором для активізації концепту RELIGION, показав, що в групі **абстрактних релігійних понять** найширше представленими є лексеми на позначення богословських догматів (43 %). Це досить очікувано, адже саме ці поняття є визначальними як в релігійно-філософському фундаменті феномену релігії в цілому, так і в творах Г. К. Честертон, де вони складають релігійний фрагмент його авторської картини світу.

– релігійно-християнська лексика використовується для вербалізації концепту RELIGION

у всіх жанрах письменника. Звісно, частотність вживання лексем різниться за жанрами, що зумовлено темою, сюжетною основою, задачами автора. Так, найбільша насиченість релігійною лексикою спостерігається в філософсько-релігійних трактатах через їх орієнтованість та пояснення богословських понять. У свою чергу, в художніх творах навіть ті ж самі лексеми можуть функціонувати по-іншому, наприклад у використанні етикетних формул, де їх широке вживання зумовлюється комунікативною функцією жанру.

Перспективи подальших розвідок у сфері окресленої проблематики, на наш погляд, можуть полягати у дослідженні ціннісної та образної складової концепту RELIGION письменника, у вивченні інших релігійних його концептів, а також у визначенні концептосфери його творчості.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Бацевич Ф. С. Філософія мови : Історія лінгвофілософських учень : підручник. Київ : ВЦ «Академія», 2008. 240 с.
2. Вільчинська Т.П. Концептуалізація сакрального в українській поетичній мові XVII– XVIII ст. : монографія. Тернопіль : Джура, 2008. 424 с.
3. Голубовська І. О. Етнічні особливості мовних картин світу. Київ : ВПЦ «Київський ун-т», 2002. 293 с.
4. Горбач О. Українська народна релігійно-християнська термінологія й лексика. *Статті до 1000-ліття християнізації Русь-України*. Мюнхен, 1991. С. 99–146.
5. Жайворонок В. В. Українська етнолінгвістика: нариси. Київ, 2007. 262 с.
6. Малікова О. В. До проблеми виокремлення мови релігійної комунікації в контексті сучасної теолінгвістики. *Мова і культура*. Київ, 2011. Вип. 14, Т. 5. С. 149–153.
7. Михно Л. Концепт «Релігія» в українських народних думках. *Світогляд – філософія – релігія : збірник наукових праць / За ред. І. П. Мозгового*. Суми: ДВНЗ «УАБС НБУ», 2012. Вип. 3. С. 174–181.
8. Найдьонова О. С. Модель опису понятійного шару лінгвокультурного концепту «Релігія» в сучасній англійській мові. *Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка*. 2008. Вип. 41. С. 214–217.
9. Петрик Т. Фреймова модель концепту «РЕЛІГІЯ» в езотеричному дискурсі. *Вісник Львівського університету : Серія іноземні мови*. 2016. Вип. 23. С. 10–17.
10. Полюжин М. Поняття, концепт та його структура. *Науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки. Філологічні науки. Мовознавство*. 2015. № 4. С. 212–222.
11. Приходько А. М. Концепти і концептосистеми в когнітивно-дискурсивній парадигмі лінгвістики. Запоріжжя : Прем'єр, 2008. 332 с.
12. Селіванова О. О. Актуальні напрямки сучасної лінгвістики (аналітичний огляд). Київ : Фітосоціоцентр, 1999. 148 с.
13. Селіванова О. О. Сучасна лінгвістика: термінологічна енциклопедія. Полтава; Київ, 2006. 716 с.
14. A Comprehensive Etymological Dictionary of the English Language / Edited by Dr. Ernst Klein. Elsevier Publishing Company : Amsterdam, London, New York, 1966. V. I. 1776 p.
15. An Etymological Dictionary of Modern English / Edited by Ernst Weekly, M. A. London : John Murray, 1921. 1660 p.
16. Britannica Encyclopaedia. Religion. URL: <https://www.britannica.com/topic/religion>
17. Cambridge Dictionary. URL: <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/>
18. Chesterton G. K. Christianity and Rationalism. URL: http://www.gkc.org.uk/gkc/books/Christianity_and_Rationalism.html
19. Chesterton G. K. The Ball and the Cross. The Project Gutenberg eBook. URL: <https://www.gutenberg.org/cache/epub/5265/pg5265-images.html>
20. Chesterton G. K. The Collected Works of G. K. Chesterton. Illustrated. Київ : Мультимедійне видавництво Стрельбицького, 2021. 4431 с.
21. Collin's Dictionary. URL: <https://www.collinsdictionary.com/dictionary/english/>
22. Longman Dictionary Online. URL: <https://www.ldoceonline.com/dictionary/>
23. McKim, Donald K. Westminster Dictionary of Theological Terms. Westminster John Knox Press, 1996. 309 p.

24. Merriam-Webster Dictionary. URL: <https://www.merriam-webster.com/dictionary/>
25. New Advent Dictionary Online. Religion. URL: <https://www.newadvent.org/cathen/12738a.htm>
26. Online Etymology Dictionary. Religion. URL: https://www.etymonline.com/word/religion#etymonline_v_10381
27. Oxford English Dictionary. URL: <https://www.oed.com/search/dictionary/>
28. The Cambridge Dictionary of Christianity / Edited by Daniel Patte. Cambridge University Press, 2010. 1343 p.